

Ивана СТОЈАНОВ¹, мастер безбедности

Министарство унутрашњих послова Републике Србије,

Управа граничне полиције

ДОИ: 10.5937/bezbednost2602147S

УДК: 351.756:351.811]:005.334(497.11)

351.756:351.811(497.11)]:006.034(4-6EU)

Прегледни научни рад

Примљен: 12. 9. 2026. године

Ревизија: 8. 3. 2026. године

Датум прихватања: 17. 6. 2026. године

Профилисање путника од стране граничне полиције приликом вршења граничних провера у друмском саобраћају

Апстракт: У контексту савремених безбедносних претњи и миграционих изазова, гранична полиција се све више ослања на профилисање путника као превентивни и аналитички алат у заштити јавне безбедности. Аутор у овом раду анализира правни и оперативни оквир примене профилисања путника у Републици Србији, како кроз националне тако и кроз међународне правне оквире, повезујући профилисање са законском дефиницијом анализе ризика као методолошког процеса прикупљања, анализе и тумачења података ради откривања потенцијалних претњи. Профилисање као метода омогућава ефикаснију алокацију ограничених ресурса путем идентификовања ризичних група лица и ситуација, чиме се унапређује оперативна способност граничне полиције. У раду се излажу оперативни елементи профилисања, укључујући анализу понашања путника, превозног средства, руте и времена путовања, препознавање неуобичајених образаца путовања, као и процену вербалне и невербалне комуникације. Сви ови индикатори процењују се у међусобној корелацији ради утврђивања

¹ stojanov.ivana2309@gmail.com

Рад је написан као део самосталног стручног истраживања у оквиру академског усавршавања аутора након завршених мастер студија из области међународне безбедности, у функцији припреме за докторске академске студије

веродостојног профила ризика. Профилисање је сагледано у оквиру принципа законитости, недискриминације и поштовања људских права, чиме се обезбеђује етичко поступање уз аналитичку прецизност. У закључку се истиче да профилисање путника у Републици Србији представља функционалан и интегрисан део система анализе ризика и раног упозорења, чија ефикасност зависи од комбиноване процене више индикатора ризика. Комбиновањем анализе ризика, профила ризика и система раног упозорења, надлежни органи могу прећи са реактивних мера на антиципативне стратегије, чиме се јача отпорност националног безбедносног система на све софистицираније миграционе и безбедносне изазове.

Кључне речи: граничне провере, гранична полиција, профилисање путника, индикатори ризика, анализа ризика, профил ризика, рано упозорење.

Увод

Профилисање путника приликом преласка државне границе представља значајан аспект у савременом систему безбедности државе. Питање контроле државне границе одавно превазилази класичну административну процедуру провере докумената. У ери глобализације, повећане мобилности људи и раста транснационалног криминала, границе постају линије пресека безбедносних, правних, друштвених и хуманитарних изазова. Границе су, укратко, механизми који уређују кретање – не само људи, већ и идеја и начина на који замишљамо међународне односе између држава и народа. Било да се ради о пружању помоћи и надзору кроз покретне хуманитарне границе, или о протоку информација и слика које омогућавају огромне базе података, читава инфраструктура кретања ослања се на пажљиве преводе и повезивања, на безброј ситних корака који премोшћују удаљености у времену и простору (Dijstelbloem, 2021: стр. 8). Управо на том месту гранична полиција добија врло сложену улогу. Профилисање путника појављује се као једна од кључних метода у превенцији безбедносних ризика и рационализацији поступања полицијских службеника. За разлику од општег утиска који овај термин може оставити у јавности, реч је о структурираном процесу процене ризика који се заснива на објективним индикаторима и унапред дефинисаним критеријумима. Препознавање нетипичног понашања, нелогичне руте путовања, не-

сразмерне количине пртљага или везе са територијама високог ризика фактори су који могу утицати на процену потребе за детаљном контролом.

Овај рад настоји да прикаже профилисање путника не само као безбедносни алат већ и као поступак који мора бити заснован на професионалности, етици и поштовању људских права. Анализом нормативног оквира, практичних аспеката, индикатора ризика и улоге полицијских службеника указује се на могућности унапређења ове методе, као и на изазове са којима се службеници сусрећу у реалним условима рада. Посебан акценат ставља се на значај континуиране едукације, развој аналитичког мишљења и правилну примену профилисања у складу са правним и професионалним стандардима.

Нормативни оквир граничних провера у Републици Србији

Према Закону о граничној контроли Републике Србије, гранична контрола подразумева граничне провере, надзор државне границе, као и анализу ризика угрожености безбедности границе, коју обављају полицијски службеници. Такође, у истом члану наведено је да је сврха граничне контроле обезбеђење државне границе, заштита живота и здравља људи и животне средине, спречавање вршења, откривање и расветљавање кривичних дела и прекршаја, спречавање ирегуларних миграција, као и спречавање и откривање других активности и радњи којима се нарушавају јавни ред и мир, правни поредак и јавна безбедност (Службени гласник Републике Србије, 24/2018). Аутор је у овом раду ставио фокус на граничне провере које врши гранична полиција, као и на профилисање лица приликом граничних провера. Члан 34 истог закона прописује да се граничне провере врше над лицима, стварима и саобраћајним средствима.

Осим у Закону о граничној контроли, граничне провере дефинисане су и у тачки 5.1.1. Стратегије интегрисаног управљања границом у Републици Србији, у којој се наводи да граничне провере морају омогућити брз промет људи и робе преко граничног прелаза, уз задржавање високог степена безбедности граница, као и унутрашње и међународне безбедности (Службени гласник РС, број 89/2022). Анализа нормативног и стратешког оквира указује да граничне провере представљају кључни инструмент у остваривању безбедносне функције граничне контроле, при чему профилисање лица током њиховог спровођења има

значајну улогу у благовременом препознавању безбедносних ризика и ефикасној заштити државне границе. Процена ризика представља стратешку употребу расположивих информација у изради профила ризика и будућих претњи по безбедност граница. Овакав поступак може се назвати и профилисањем путника. Кључни појмови у анализи ризика јесу профил ризика (типична комбинација карактеристика за одређени тип претње), индикатор ризика (особина која указује на повећани ризик) и предмет посебног надзора (одређено возило, лице, документ и слично, који захтевају повећане мере контроле) (Достић, Марковић, 2016: 29). Индикатори ризика укључују недоследности у путним документима, неуобичајене планове путовања, одсуство пртљага, нервозно понашање и неслагања између изјава путника и пратеће документације (Practical Handbook for Border Guards, 2024: 91).

Законска формулација анализе ризика дефинисана је чланом 65. Закона о граничној контроли и подразумева методолошки поступак прикупљања информација, анализе и тумачења података ради откривања потенцијалних претњи како за поједина подручја државне границе, тако и за границу у целини (Службени гласник Републике Србије, 24/2018). Прва стратегија интегрисаног управљања границом у Републици Србији подразумевала је израду анализе ризика као стратегијског циља интегрисаног управљања границом. Касније је Уредбом *EUROSUR* (*European Border Surveillance System*), односно системом за размену информација и сарадњу између држава чланица ЕУ и Агенције за граничну и обалску стражу Фронтекс, регулисано јачање надзора спољашњих граница, спречавање и откривање незаконитих прелазака границе, борба против прекограничног криминала и заштита живота миграната на мору. Овом уредбом уведени су механизми који су подразумевали континуирано прикупљање и размену оперативних података, израду ситуационих слика, анализу ризика и идентификовање кризних ситуација на спољним границама пре њихове ескалације. Новом уредбом *EUROSUR* интегрисан је у шири оквир Европске граничне и обалске страже, а поред анализе ризика формализован је и механизам раног упозорења (*EUROSUR – Regulation EU 2019/1896*). Методолошки оквир за спровођење ове анализе у државама Европске уније и партнерским државама представља Заједнички, односно интегрисани модел анализе ризика (*CIRAM*), који је израдила Агенција за граничну и обалску стражу – Фронтекс, а који омогућава стандардизовано прикупљање података, процену претњи и одређивање приоритета у поступању.

Процес приступања Републике Србије Европској унији подразумева континуирано усклађивање националног нормативног и институционалног оквира са европским стандардима у области управљања границама. У том контексту, Стратегијом интегрисаног управљања границом предвиђена је примена CIRAM модела као методолошке основе за израду и спровођење анализе ризика. Ради подизања квалитета рада и ефикаснијих граничних провера, Управа граничне полиције, по моделу CIRAM, израђује „профил ризика” и „рано упозорење”.

Graphic 4: Intelligence cycle

Слика 1. Обавештајни циклус (CIRAM 2.1)

Профил ризика је документ који се израђује уколико се у кратком року на граничним прелазима начин извршења неког кривичног дела понови три или више пута, на исти или сличан начин, а подаци се ажурирају са свих граничних прелаза на територији целе Србије. На пример, у првом случају на улазу у Републику Србију, у неколико наврата примећено је да држављани одређене државе, којима није потребна виза за улазак у Републику Србију, мушког пола, старости између 25 и 35 година, допутују у Републику Србију ваздушним путем, дакле преко ваздушних граничних прелаза и одређеном авио-компанијом, а као разлог боравка у Републици Србији наводе туризам. Међутим, приликом граничних провера установљено је да немају резервисан смештај за туристички боравак, док су детаљном провером у пртљагу

код лица пронађене боравишне дозволе неке од земаља Европске уније, за које се касније испоставило да су фалсификоване. Њихове намере углавном су да илегално покушају да отпутују даље у неку од земаља Европске уније. У другом случају, оваква лица откривена су на излазу из Републике Србије, и то на друмским граничним прелазима, где су, поред свог оригиналног националног пасоша, приложила и фалсификовану боравишну дозволу неке од држава Европске уније, како би испунила услов за улазак у другу земљу. Дакле, у овом случају индикатор ризика јесу држављани одређене државе, мушког пола, старости између 25 и 35 година, који поседују оригиналне националне пасоше и на улазу у Републику Србију као разлог путовања наводе туризам, без доказа о резервацији смештаја, док на излазу из Републике Србије прилажу фалсификовани додатни документ. Уколико се овакав начин извршења понови више пута у кратком периоду, онда постоји профил ризика и такав документ израђује Управа граничне полиције на основу прикупљених података, а затим га прослеђује на све граничне прелазе на територији Републике Србије као смерницу за поступање приликом граничних провера. Разлог што се овакве информације шаљу на све граничне прелазе јесте то што оваква лица, када примете реаговање граничне полиције на *modus operandi*, често мењају начин поступања. Долазе припремљена, поседују резервације смештаја, фалсификована документа набављају у унутрашњости Републике Србије, мењају граничне прелазе и превозна средства и на тај начин покушавају да себи омогуће несметан улазак или излазак из Републике Србије.

Анализа ризика представља начин да гранична полиција делује проактивно, уместо реактивно. Профил ризика и рано упозорење су документи који предвиђају догађаје и на тај начин усмеравају рад и препознају профиле ризика у реалном времену. Сврха система раног упозоравања јесте да омогући правовремено и ефикасно реаговање у ванредним околностима. Ове процедуре се успостављају како би се на време указало на појаву или ризик који може имати утицај на стање на државној граници и који, по својој природи, захтева хитно поступање на граничним прелазима. Обавештење о упозорењу обухвата иницијалне индикаторе и сазнања о насталој или потенцијалној ванредној ситуацији. На основу свега наведеног може се аргументовано тврдити да постојећи нормативни оквир обезбеђује формалну основу за примену профилисања путника, али да његова суштинска

ефикасност зависи од јасно дефинисаних критеријума процене ризика и функционалне повезаности релевантних база података.

Понашање путника приликом граничних провера

У поступку профилисања приликом вршења граничних провера, полицијски службеници граничне полиције ослањају се на више фактора. Понашање путника представља важан сегмент у раду граничне полиције, јер може указивати на намере путника, што може олакшати или отежати процес граничних провера. Посебну пажњу заслужују елементи невербалне комуникације и понашање лица која су предмет провере. Низ суптилних, али значајних индикатора може указати на скривене намере или покушај прикривања противправних радњи. Пракса је показала да путници који се понашају смирено, уредно показују своје документе и одговарају на питања службеника брзо и лако завршавају процес граничних провера. С друге стране, поједина лица се током граничних провера служе различитим техникама манипулације, као што су претерана љубазност, нуђење информација које нису тражене и покушаји ометања службеника питањима о небитним темама (време, смернице за путовање, услови на путу), које имају за циљ скретање пажње и изазивање поверења. Нетрпељивост, агресивно понашање, протест због дужине чекања на контролу, па чак и претње правним последицама како би се службеници заплашили и како би се избегао преглед, индикатори су да лице потенцијално нешто крије. Овакво понашање продужава контролу и готово сигурно води до детаљних граничних провера.

Понашање лица током комуникације са службеним лицима спада у једну од главних смерница за процену да ли је лице потенцијални кандидат за додатне провере. Говор тела, фацијалне експресије и инстинктивне реакције веома често се не могу контролисати. Истраживање А. Мехрабијана (Mehrabian, 1972) открило је три елемента у свакој комуникацијској поруци: говор тела, глас и речи; 55% значења у комуникацији долази из визуелног говора тела, 38% од вокалних елемената, а 7% од речи (Mehrabian, 1972; Borg, 2016: 6). Ови подаци потврђују релевантност анализе невербалне комуникације у процесу процене ризика. Пасивност је такође једна од техника која се користи за избегавање додатних прегледа. Кратки одговори на питања, избегавање контакта очима и апатија могу бити индикатори прикривања

информација или покушаја обмане. За полицијске службенике који врше граничне провере од суштинског је значаја да разликују стварне индикаторе понашања од понашања условљеног личним темпераментом, стресом или културолошким различитостима. Физички трагови, односно видљиве промене на телу (обично на рукама, лицу и врату), у виду модрица, огреботина и ожиљака, могу указивати на могуће угрожавање физичког интегритета, на то да је лице жртва трговине људима, или на евентуална обележја на одређеном делу тела, у виду тетоважа, која могу означавати припадност криминалним структурама.

Приликом разговора са путницима постављају се кратка питања која делују као рутинска; међутим, њихова форма се мења у примени код сваког лица. Ово заправо представља метод којим полицијски службеници, пре свега на основу одговора и понашања лица приликом одговарања на питања, могу да процене ком профилу путник припада, као и да ли је кандидат за детаљне граничне провере. Законом о граничној контроли регулисано је да обављање граничних провера није временски ограничено; међутим, настоји се да се оне увек обављају брзо и ефикасно, у складу са законом и свим позитивноправним прописима, осим уколико се профилисањем утврди да је над лицем потребно извршити додатне провере. Тада се примењује члан 36 (Службени гласник РС, 24/2018). Сам чин профилисања, када га обавља искусан службеник, често делује ненаметљиво и спонтано, а путници га углавном нису ни свесни. Међутим, он се заснива на системској процени више индикатора. Постојање индикатора ризика не значи нужно да особа представља безбедносни проблем, али што је више индикатора ризика, већа је вероватноћа да се ради о ризичној особи, предмету или појави (Врђука, Шабић, 2013: 338). Визуелни идентитет лица заправо је општи утисак који лице оставља о себи и може бити релевантан у профилисању, али уз посебну пажњу на избегавање предрасуда. Код визуелног идентитета, као и код самог профилисања, треба бити веома опрезан и узети у обзир све факторе: „Такође, треба имати на уму да један кластер никако не може да значи да сте успели да дешифрујете нечије понашање или да препознате кривично дело” (Врђука, Шабић, 2013: 338). Ово конкретно значи да, иако је лице на контролу приступило збуњено, одговара неповезано на питања, уплашено је или нема пртљаг, то може значити само да се можда изгубило, да је пропустило лет или да се здравствено не осећа добро. Такође, уколико код лица постоје одређене визуелне или спољашње карактеристике, не треба

их одмах доводити у везу са његовом верском, политичком или безбедносном припадношћу. Кодекс полицијске етике обавезује све полицијске службенике да према сваком лицу поступају поштујући његово достојанство, углед и част, као и друга основна права и слободе човека (Кодекс полицијске етике, 85/2023).

Међутим, поједине карактеристике ипак могу бити смернице у самом раду. Анализа показује да формирање укупног профила путника захтева интеграцију понашања лица са факторима као што су време путовања, тип возила, избор руте и територија доласка. Ова комбинација параметара омогућава ефикасно доношење оперативних одлука у реалном времену и потврђује значај системског приступа у процени ризика граничне полиције.

Рута и време путовања

Један од кључних елемената у процесу процене ризика јесте анализа руте путовања и времена које је лице одабрало да пређе државну границу. Ови параметри могу бити снажни индикатори потенцијалних безбедносних претњи, посебно у контексту илегалних активности као што су кријумчарење опојних средстава и ирегуларне миграције. Приликом анализе руте путовања потребно је узети у обзир глобалне и регионалне токове кријумчарења. У том контексту, Балканска рута представља један од главних коридора за кријумчарење опојних дрога. Балканском рутом из Турске у западну Европу опојна дрога може ићи преко Грчке, Албаније и Италије, и то углавном воденим путем. Централна балканска рута води пут опојне дроге преко Бугарске, Северне Македоније, Републике Србије, Црне Горе, Хрватске и Словеније ка Италији или Аустрији (Perspectives on drugs, 2015).

Република Србија, као транзитна држава, представља једну од кључних тачака у оквиру ових рута. Најкритичније тачке свакако су југ Србије и улазне тачке из правца Бугарске и Републике Северне Македоније, као и сам север, односно излазне тачке према Мађарској и Републици Хрватској. Према информацијама којима располажу Уједињене нације, односно Канцеларија Уједињених нација за дрогу и криминал (*United Nations Office on Drugs and Crime*), највећи проценат заплена наркотика у периоду од 2019. до 2022. године забележен је на територији Бугарске, а количине досежу чак до неколико хиљада тона (Drug Trafficking & Cultivation, 2025).

Почетна тачка ових токова често је Авганистан, одакле рута води преко Ирана, Турске и Бугарске, где се дели на три крака: према Грчкој, Северној Македонији и Албанији, а затим кроз Републику Србију коридором 10 до Мађарске, па даље у неку од земаља Западне Европе, у зависности од тржишта. Овакве информације веома су значајне за лица која обављају послове граничних провера и чине саставни део профила ризика. Поред кријумчарења, руте путовања могу указивати и на нелогичности које нарушавају очекивани образац кретања. Кружна или фрагментирана путовања без јасне сврхе, посебно у кратком периоду, могу бити индикативна за прикривене активности. На пример, више узастопних улазака у земљу и излазака из ње у току једног дана, без уверљивог објашњења, представља валидан основ за додатну проверу. У контексту рута путовања, и време путовања се не посматра изоловано, већ у корелацији са осталим индикаторима, као што су понашање лица, тип возила, територија са које лице долази или потиче и други оперативни подаци. Управо та интерактивност индикатора омогућава стварање реалног профила ризика који служи као основа за доношење оперативних одлука на граничном прелазу. Подаци из система Министарства унутрашњих послова о лицу, као што су претходна путовања лица и возило којим је лице путовало, јесу информације које систем похрањује у базу и обједињује, тако да приликом сваког следећег преласка границе одређеног лица полицијски службеник који врши граничне провере пред собом има све ове информације, које допуњују иницијалну процену. Ово могу бити значајне информације јер одређена лица користе тактику промене возила и граничних прелаза приликом уласка у Републику Србију или изласка из ње, како би избегла могућност да буду примећена као чести путници. Честа и кружна путовања посебно су интересантна код лица која имају разрађен систем кријумчарења, као и саму мрежу кријумчара. У зависности од робе коју кријумчаре, зависи и *modus operandi* кријумчарења.

Време путовања које су путници одабрали за долазак на гранични прелаз неретко је одабрано са намером да се избегне пажња или да се искористе услови смањене контроле. На пример, путовања у касним вечерњим или раним јутарњим сатима могу бити индикативна за покушаје прикривања незаконитих активности, јер се тада очекује смањена концентрација или будност службеника који врше провере. Слично томе, путници понекад бирају време за путовање када је фреквенција путника највећа и када су гранични прелази преоптерећени, ослањајући

се на гужву као заштитни механизам који отежава детаљну проверу. Посебно је важно истаћи да нека лица свесно бирају инфраструктурно мање граничне прелазе, који не располажу техничким средствима за детаљан преглед, као што су аутомобилске дизалице или мобилни скенери. Ово може указивати на намеру избегавања свеобухватне контроле возила и лица.

Превозно средство

Пракса је показала да превозно средство и количина пртљага који лице поседује са собом приликом преласка границе представљају значајне параметре у оквиру поступка профилисања. Аутор овде истиче да анализа возила којим путник путује, као и количина пртљага који путник носи са собом, може бити од суштинског значаја за идентификацију потенцијалних безбедносних претњи. Лицима која путују преко државне границе без скривених намера количина пртљага углавном ће одговарати дужини пута и намени путовања. Није необично да лице које је држављанин неке треће земље буде заустављено на излазу из Србије и одвојено на детаљну граничну проверу јер путује аутомобилом који није у његовом власништву, без пртљага, а притом као сврху путовања наведе туристичку посету некој од европских земаља. Употреба сопственог или туђег превозног средства подразумева низ провера. Један од првих елемената јесте утврђивање власништва над возилом. Уколико лице није власник возила, од суштинске важности је провера да ли лице зна ко је власник, као и колико познаје техничке карактеристике возила. Није редак случај да на контролу дође возило које је отуђено, а да власник заправо још није свестан да је остао без возила, па самим тим отуђење није ни пријавио надлежним органима. Неспособност лица да одговори на основна питања о возилу, као што су употреба команди или отварање пртљажника, може указати на то да је возило евентуално отуђено или да се злоупотребљава у сврху кријумчарења. Рана упозорења могу да укажу на то да се одређени модели аутомобила сматрају ризичнијим. То су углавном возила која у свом дизајну већ садрже фабричке шупљине и која су у претходном периоду на неким граничним прелазима детектована као возила са погодним простором за кријумчарење. Возила која у својим техничким карактеристикама поседују фабричке шупљине представљају предност у односу на друга возила, јер се њихова конструкција лакше прилагођава кријумчарским

активностима без већих интервенција. Теретна моторна возила, као и аутобуси за превоз путника, због своје величине и структурне сложености поседују велике могућности за манипулисање како товарним тако и кабинским простором, па самим тим спадају у групу ризичних возила. Поред отуђивања возила и кријумчарења одређене врсте робе у возилима, значајан безбедносни изазов представља и кријумчарење самих возила. Један од уобичајених начина извршења (*modus operandi*) ове криминалне активности, јавља се на улазу у Републику Србију. Возила се кријумчаре из Европске уније, где се, популарно речено, „скидају са осигурања”, односно постају неупотребљива у правном саобраћају на територији земље порекла. Заправо, та возила се у земљама Европске уније продају на црном тржишту, а у Србију се углавном увозе како би се препродала за делове.

Преправљање броја шасије, прављење тзв. аутомобила близанаца, односно фалсификовање документације о возилу чија је садржина идентична садржају документације о већ постојећем, легалном возилу, такође је један од начина на који се возила покушавају прокријумчарити у Републику Србију. У жаргону се ове појаве називају и рециклажом возила (Бајагић, Мијалковић, 2011: 90–100).

Територија са које лице долази

Кретање људи преко државне границе спада у основна људска права и односи се на слободу кретања. Међутим, упркос легитимним разлозима путовања, као што су посао, образовање или туризам, гранични прелази могу представљати и тачке прекограничног криминала, организованог криминала и других противправних активности. У том контексту, полицијски службеник који врши граничне провере дужан је да, на основу свог професионалног искуства, претходних профила ризика и раних упозорења, изврши процену ризика у реалном времену, узимајући у обзир различите индикаторе. Један од значајних параметара у овом процесу јесте и територија са које лице долази.

Од суштинске је важности напоменути да су сви полицијски службеници дужни да према свим путницима поступају исто и у складу са позитивноправним прописима, као и да се над свим путницима примењује гранична провера, без изузетака. Међутим, при процени ризика потребно је узети у обзир актуелне геополитичке и миграционе факторе. „Током историје човечанства миграције су увек постојале.

Људи су напуштали своје домове из много различитих разлога, као што су глад, ратови и прогон, али и вечите људске опседнутости ‘обећаним земљама’, као ‘извесним лукама’ у којима ће за себе и своје потомство обезбедити живот достојан човека” (Суботић, 2024: 20). Од када је Европу 2015. године захватила мигрантска криза, безбедносни изазови на границама Европе значајно су се интензивирали. Лица која долазе са територија захваћених оружаним сукобима или дестабилизацијом (Авганистан, Пакистан, Сирија, Иран и др.) често настоје да илегалним путем дођу до неке од земаља Европске уније. Иако многи од њих имају легитимну потребу за заштитом, бројне злоупотребе докумената и процедура представљају реалан безбедносни ризик. Међународни споразуми и визни режим диктирају динамику кретања лица, без обзира на стање на глобалном нивоу. Према подацима Хенлијевог индекса пасоша (*The Henley Passport Index*), број држава у које је могуће путовати без визе значајно варира у зависности од територије порекла. На пример, лица која долазе са територије Авганистана налазе се на последњем месту и имају безвизни режим за свега 25 држава, док Сирија има безвизни режим за 27 држава, Пакистан за 32 државе, а Иран за 42 државе. У поређењу са овим државама, држављани Републике Србије имају могућност безвизног путовања у 138 држава, што указује на знатно већи степен међународне мобилности. Врло често лица са територије ових држава покушавају да илегално пређу државну границу користећи фалсификоване путне исправе неке од држава Европске уније, или чак покушавају да границу пређу употребом туђе путне исправе у чији су посед дошла на нелегалан начин. У складу са Законом о странцима, странцу неће бити дозвољен излазак из Републике Србије уколико му је потребна виза за улазак у другу државу. Ово практично значи да је, поред визног режима Републике Србије, односно података о потребним визама за улазак у Србију, потребно да полицијски службеник има и информације о визном режиму суседне земље. У случају Европске уније, визна политика је прилично рестриктивна за лица која долазе са Блиског истока, тако да многи покушаји преласка границе подразумевају скривање у фабричким и нефабричким шупљинама возила, пртљажним и товарним просторима, употребу фалсификованих докумената, као и покушај илегалног преласка употребом туђе путне исправе.

Посебан феномен представља сезонско кретање лица са територије Турске, која током летњих месеци транзитирају преко територије Србије на релацији између земаља Европске уније у којима живе и раде

и своје матичне територије. Гранични прелази у периоду од јула до септембра бележе значајан пораст фреквенције возила, а највећи број путника долази управо са територије Турске. С обзиром на то да је за улазак у шенгенски простор носиоцима турских пасоша, на пример за Мађарску, потребна виза, провера испуњености услова за улазак у шенгенски простор, односно за излазак из Републике Србије, а посебно провера аутентичности виза и докумената, постаје кључни аспект контроле. Није редак случај да се код ових лица открију фалсификована документа или покушај преласка државне границе употребом туђег оригиналног документа.

Све наведено указује на чињеницу да територија порекла путника има битну улогу у процесу профилисања. Ипак, процена ризика мора се заснивати на комбинацији објективних индикатора, у складу са законским оквиром и етичким стандардима поступања. Територијална припадност није сама по себи довољан разлог за спровођење детаљних провера, али представља један од значајних параметара у композитној процени безбедносног ризика.

Закључак

У раду је анализиран нормативни, стратешки и оперативни оквир примене профилисања путника у систему управљања државном границом Републике Србије, са посебним освртом на индикаторе ризика који се користе у свакодневном раду граничне полиције. Истраживање је показало да профилисање представља део ширег система анализе ризика и раног упозорења, заснованог на принципима интегрисаног управљања границом. Резултати указују да се процена ризика у пракси заснива на комбинацији више фактора. Међу најзначајнијим индикаторима издвајају се понашање путника (невербалне реакције, неповезаност у одговорима, избегавање контакта, неуобичајена нервоза), рута путовања (полазна и транзитна подручја високог миграционог или безбедносног ризика, нелогичне или економски необјашњиве руте), као и врста превозног средства (теретни саобраћај, аутобуске линије високог ризика, приватна возила са неуобичајеним обрасцем кретања). Поред тога, значајан елемент представља анализа путне исправе, сврхе путовања и претходних прелазака границе. Тек комбиновањем ових индикатора формира се реална процена ризика, чиме се избегава произвољност и осигурава професионално поступање. Стратешки посма-

трано, анализа ризика као основа профилисања препозната је још у раним документима интегрисаног управљања границом, док је њен даљи развој усклађиван са европским стандардима. Посебан значај има примена методологија процене ризика, укључујући стандардизоване моделе анализе, као и усклађивање са механизмима размене информација и ситуационе свести развијеним на нивоу Европске уније. Рад потврђује да профилисање путника није самостална мера, већ оперативни инструмент у функцији ефикасније заштите границе, спречавања илегалних миграција, кријумчарења и других облика прекограничног криминала. Његова законита и правилна примена подразумева јасно дефинисане процедуре и поштовање принципа пропорционалности и недискриминације. Закључно, може се констатовати да систем профилисања у Републици Србији представља функционалан део савременог безбедносног концепта заснованог на анализи ризика и раном упозорењу. Његова ефикасност зависи од интегрисаног приступа који обједињује нормативни оквир, стратешко планирање и оперативну процену засновану на конкретним индикаторима ризика, међу којима понашање, рута кретања и превозно средство имају кључну улогу.

Литература

1. Борг, Џ. (2016). *Говор тела: како да знамо шта је заиста изговорено*. Зрењанин: Сезам бук.
2. Врђука, А., Шабић, И. (2013). Примјена анализе ризика приликом контроле преласка државне границе. *Полиција и сигурност*, (3): 336–350.
3. Достих, С., Марковић, Д. (2016). Модел оперативне анализе ризика у граничној полицији Републике Србије. *Безбедност*, 48(3): 25–45.
4. Dijkstelbloem, H. (2021). *Borders as Infrastructure: The Technopolitics of Border Control*. Cambridge, MA; London, England: The MIT Press. <https://doi.org/10.7551/mitpress/11926.001.0001>, доступно 20. 4. 2025.
5. Drug Trafficking & Cultivation, <https://dataunodc.un.org/dp-drug-seizures>, доступно 2. 4. 2025.
6. EUROSUR – Regulation EU No 2019/1896 of the European Parliament and of the Council of 22 October 2013 establishing the European Border Surveillance System. Official Journal of the European Union, L 295/11. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2019/1896/oj?utm>

7. Кековић, З. (2004). Управљање ризицима у недржавном сектору безбедности. *Безбедност*, 46(4): 560–572.
8. Кодекс полицијске етике, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 85/2023.
9. Закон о граничној контроли, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 24/2018.
10. Суботић, М. (2024). Савремене миграције – зидови као извор (не) безбедности. *Војно дело*, 2/24, Министарство одбране РС 76(2): 19-32.
11. Perspectives on drugs – Opioid trafficking routes from Asia to Europe, European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2015, доступно 2. 4. 2025.
12. Practical Handbook for Border Guards (Schengen Handbook), European Commission, Brussels, 2022.
13. The Henley Passport Index, Global passport ranking, <https://www.henleyglobal.com/passport-index/ranking>, доступно 20. 4. 2025.
14. Common Integrated Risk Analysis Model 2.1, European Border and Coast Guard Agency, <https://prd.frontex.europa.eu/document/common-integrated-risk-analysis-model-2-1>, доступно 3. 3. 2026.

Passenger Profiling during Border Crossings

Abstract: *In the context of contemporary security threats and migration challenges, border police increasingly rely on passenger profiling as a preventive and analytical tool for protecting public security. This paper analyzes the legal and operational framework for the application of passenger profiling in the Republic of Serbia, both through national and international legal frameworks, linking profiling with the legal definition of risk analysis as a methodological process of collecting, analyzing, and interpreting data in order to identify potential threats. Profiling as a method allows for a more efficient allocation of limited resources by identifying high-risk groups of persons and situations, thereby enhancing the operational capacity of the border police. The paper presents the operational elements of profiling, including the analysis of passenger behavior, the means of transport, and travel route and time, as well as the identification of unusual travel patterns and the assessment of verbal and non-verbal communication. All these indicators are evaluated in mutual correlation in order to determine a credible risk profile. Profiling is examined within the framework of the principles of legality, non-discrimination, and respect for human rights, ensuring ethical conduct while maintaining analytical precision. The conclusion emphasizes that passenger profiling in the Republic of Serbia represents a functional and integrated component of the risk analysis and early warning system, whose effectiveness depends on the combined assessment of multiple risk indicators. By combining risk analysis, risk profiles, and early warning systems, competent authorities can move from reactive measures to anticipatory strategies, thereby strengthening the resilience of the national security system to increasingly sophisticated migration and security challenges.*

Keywords: *border checks, border police, passenger profiling, risk indicators, risk analysis, risk profile, early warning.*